

تحلیل سیاسی هفته (۸۶)
توقف مذاکرات وین ۴ (۲۶-۲۴ اردیبهشت ۱۳۹۳):
اختلاف نظرها و زیاده خواهی‌ها

معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی

دفتر: مطالعات سیاسی

شماره مسلسل: ۲۶۰۱۳۶۷۴

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳/۳/۳

مقدمه

چهارمین دور از مذاکرات جامع ایران و گروه ۵+۱، بدون برگزاری نشست خبری مشترک میان دکتر محمدجواد ظریف، وزیر امور خارجه و رئیس تیم مذاکره‌کننده کشورمان و خانم کاترین اشتون، مسئول سیاست خارجی اتحادیه اروپا به پایان رسید. این امر حاکی از توقف مذاکرات به علت حجم بالای اختلاف نظر طرفین است. افزون بر این، تاریخ دقیقی برای دور بعدی مذاکرات تعیین نشد و طرفین با توجه به محدودیت زمانی مذاکرات، به یکدیگر هشدار دادند. هرچند که نگارش متن نهایی توافق جامع، کار دشواری است، اما به نظر می‌رسد زیاده‌خواهی‌های طرف غربی به خصوص آمریکا و مقاومت تیم ایرانی، نقش پررنگی در توقف و کند شدن مسیر مذاکرات داشته است.

۱. حجم زیاد اختلاف نظرها

حجم بالای اختلاف نظرها میان طرفین مذاکرات به‌ویژه تیم مذاکره‌کننده ایرانی و آمریکایی موجب شد که این دور از مذاکرات پیشرفت چندانی نداشته باشد و احتمال دستیابی به توافق جامع حداقل تا پایان تیرماه (۶ ماهه اول) کاهش یابد. میزان اختلاف نظرها برای شروع نگارش طرح اولیه توافق جامع به حدی زیاد بود که برخی از منابع، رقم ۱۳ مورد را ذکر کرده‌اند که در این نوشتار به برخی از مهمترین آنها اشاره می‌شود:

الف) تعداد و نوع سانتریفیوژها

تعداد و نوع سانتریفیوژهای فعال کشورمان از ابتدای مذاکرات، محوری‌ترین موضوع مذاکره و طبیعتاً یکی از موارد مورد اختلاف طرفین بوده است. بسیاری از کارشناسان و تحلیلگران آمریکایی همچون دیوید آلبرایت و رابرت اینهورن نیز از مدت‌ها قبل با انتشار گزارش‌هایی، کم‌وکیف سانتریفیوژهای ایران را مهمترین مانع نیل به توافق جامع ارزیابی کرده بودند، اما به نظر می‌رسد، تحت تأثیر فشار مقامات و لابی صهیونیستی، خواسته‌های غربی‌ها در مورد محدودیت‌زایی برای سانتریفیوژهای کشورمان رو به فزونی گذارده است. میزان زیاده‌خواهی‌های طرف‌های غربی به حدی بوده که حتی روزنامه گاردین با تأکید بر تعداد سانتریفیوژها به‌عنوان عامل اصلی اختلاف نظر، توقعات موجود از جمهوری اسلامی ایران را غیرمعقول دانسته و آمریکایی‌ها را به انعطاف‌پذیری بیشتر دعوت کرد.

ب) بازطراحی نیروگاه اراک

همان‌طور که سرگئی ریابکوف، معاون وزیر امور خارجه روسیه و مقام ارشد این کشور در مذاکرات هسته‌ای نیز اشاره کرده بود، موضوع رآکتور اراک یکی دیگر از موارد اختلاف نظر طرفین است. به نظر می‌رسد که ابتکار سازمان انرژی

اتمی کشورمان جهت بازطراحی نیروگاه اراک که به منظور کاهش میزان پلوتونیم تولیدی این سایت هسته‌ای اتخاذ شده است، چندان مورد استقبال غربی‌ها قرار نگرفته است. با این حال، سطح اختلاف نظر در رابطه با نیروگاه اراک در پرتو این پیشنهاد، کاهش یافته است.

ج) شفافیت در برنامه هسته‌ای ایران

درخواست گروه ۵+۱ مبنی بر الزام جمهوری اسلامی ایران نسبت به اعمال شفافیت بیشتر در فعالیت‌های هسته‌ای کشورمان، یکی دیگر از محورهای اختلاف به شمار می‌رود. از آنجا که شفافیت‌سازی یک مفهوم نسبی است، دامنه و ماهیت شفافیت‌سازی دستخوش تفسیرهای متعدد و گاهاً متناقضی است که نه تنها از چارچوب‌های حقوقی و بین‌المللی موجود فراتر می‌رود، بلکه بازرسی‌های سرزده و مورد انتظار آمریکایی‌ها، مغایر با اصل حاکمیت و استقلال ملی کشورها خواهد بود.

د) مدت زمان لازم برای راستی‌آزمایی و نظارت بر اجرای توافق جامع احتمالی

مدت زمان ضروری برای اطمینان خاطر از اینکه جمهوری اسلامی ایران از فعالیت‌های هسته‌ای صلح‌آمیز انحراف نخواهد کرد، از محورهای اختلاف نظر عمده محسوب می‌شود. پیش‌تر دیوید آلبرایت، تحلیلگر مؤسسه علوم و امنیت بین‌المللی آمریکا، حداقل برهه بیست‌ساله را پیشنهاد کرده بود. اخیراً گروه بین‌المللی بحران برهه ۱۴ تا ۱۹ ساله را پیشنهاد داده است. مؤسسات محافظه‌کار آمریکایی مدت زمان ۳۰ الی ۴۰ ساله را مدنظر دارند. لکن به نقل از یک مقام آگاه آمریکایی، مقامات واشنگتن حداقل برهه ده‌ساله را در نظر خواهند گرفت.

ه) بحث فعالیت‌های موشکی ایران و لزوم پرداختن یا نپرداختن آن در مذاکرات جامع

بحث موشک‌های بالستیک کشورمان به بهانه‌های مختلف حقوقی و راهبردی از سوی آمریکایی‌ها برجسته شده و طبیعتاً بیشترین میزان اختلاف نظر را در میان طرفین مذاکره ایجاد کرده است. پیش‌تر نیز مقامات و مذاکره‌کنندگان واشنگتن و تهران در قبال این پرسش که برنامه موشکی ایران در مذاکرات جامع مورد گفتگو خواهد بود یا نه؟ مواضع متفاوتی اتخاذ کرده بودند. درحالی که عباس عراقچی، معاون وزیر امور خارجه و مذاکره‌کننده ارشد ایرانی، تصریح کرده بود که مسائل دفاعی ایران قابل مذاکره نیستند. اما وندی شرمن معاون وزیر خارجه و عضو ارشد تیم مذاکره‌کننده آمریکایی، با اشاره به قطعنامه ۱۹۲۹ شورای امنیت ملل در سال ۲۰۱۰، برخی از فعالیت‌های موشکی جمهوری اسلامی ایران را مرتبط با فعالیت‌های هسته‌ای دانسته و مدعی شده بود که برنامه موشکی کشورمان به نحوی در مذاکرات نهایی طرح خواهد شد.

و) ماهیت و دامنه تحقیق و توسعه هسته‌ای

یکی دیگر از موارد اختلاف نظر، مسئله تحقیق و توسعه مرتبط با غنی‌سازی است. از آنجا که ماهیت و جهت تحقیق و توسعه هسته‌ای می‌تواند به سمت اهداف مختلف پزشکی، کشاورزی، نظامی و غیره باشد، طرفین حساسیت زیادی در این رابطه از خود نشان می‌دهند. هرچند که طبق توافقنامه موقت ژنو، دست ایران برای پیگیری تحقیق و توسعه در حوزه‌های صلح‌آمیز باز است، لکن غربی‌ها در یک خلف وعده آشکار در تلاشند، محدودیت‌هایی نیز برای این مورد در نظر گیرند. این درحالی است که حفظ و رشد برنامه تحقیق و توسعه در حوزه غنی‌سازی جزء خطوط قرمز ابلاغی به تیم مذاکره‌کننده هسته‌ای ایران است.

۲. زیاده‌خواهی‌های غربی‌ها در مذاکرات نهایی

در کنار حجم زیاد اختلاف‌نظرهای موجود پیرامون محورها و موضوعاتی که اجماع کلی در مورد آنها، جهت آغاز نگارش توافق نهایی ضروری است، طرف غربی به‌ویژه آمریکایی‌ها با توسل به ابزارهای گوناگون درصدد تحمیل خواسته‌های غیرمعقول خویش و کسب امتیازهای بیشتر از طرف ایرانی بود که در پرتو فرمایشات و رهنمودهای مقام معظم رهبری در آستانه شروع مذاکرات جامع و مقاومت شایسته تیم مذاکره‌کننده کشورمان ناکام ماند. در ادامه به برخی از ابزارهای مورد استفاده و زیاده‌خواهی‌های طرف غربی در این دور از مذاکرات اشاره می‌شود:

الف) فضا‌سازی منفی رسانه‌ها و اتاق‌های فکر غربی

چند روز مانده به شروع مذاکرات جامع، رسانه‌ها و کارشناسان غربی و به‌خصوص آمریکایی‌ها فضا‌سازی جدیدی را علیه ایران و سیاست او‌باما در این زمینه آغاز کردند. روزنامه واشنگتن تایمز با بی‌اثر خواندن برنامه باراک او‌باما، رئیس‌جمهوری آمریکا برای ایران، جمهوری اسلامی را حامی تروریسم خوانده و با اشاره به اینکه ایران هنوز هم به‌طور علنی شعار «مرگ بر آمریکا» سر می‌دهد تأکید می‌کند که آنها هنوز هم مصمم به کسب توانایی تولید تسلیحات هسته‌ای و ارسال آن به نقاط مختلف جهان هستند. ازسوی دیگر، نشریه فارن پالسی نیز در گزارشی با عنوان «نقص استراتژیک تیم او‌باما در قبال ایران» به انتقاد از سیاست‌های او‌باما پرداخته و می‌نویسد: «میان روایت مثبتی که باراک او‌باما از مذاکرات هسته‌ای با ایران بیان می‌کند و تعریف وزارت خارجه از نقش منفی تهران به‌عنوان حامی تروریسم تفاوت وجود دارد».

در این راستا، مؤسسه علوم و امنیت بین‌المللی آمریکا نیز با انتشار گزارشی، سایت پارچین را پاشنه آشیل توافق جامع دانسته است. این گزارش که در ۱۳ می ۲۰۱۴ (۲۴ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۳) منتشر شده با نمایش عکس‌های ماهواره‌ای از پارچین، مدعی تحرکات پنهانی ازسوی کشورمان در این منطقه شده است. گزارش مذکور با تکیه بر این مسئله که سایت پارچین از اهمیت زیادی برای آژانس بین‌المللی انرژی اتمی برخوردار است، بازرسی سرزده و کامل از آن را رافع نگرانی‌های موجود از ابعاد احتمالی نظامی مرتبط با فعالیت‌های هسته‌ای کشورمان دانسته است.

سایت خبری رویترز نیز که متعلق به انگلیس است، با انتشار تحلیل‌هایی سعی وافری در گره زدن مباحث موشکی کشورمان به فعالیت‌های هسته‌ای کرد. سایت مزبور نه‌تنها با محدود خواندن فرصت مذاکرات از زبان مقامات آمریکایی به ایران هشدار داد، بلکه مدعی شد که به گزارش محرمانه متخصصین سازمان ملل دسترسی داشته که در آن، از تلاش‌های پنهانی جمهوری اسلامی ایران در تداوم و توسعه برنامه موشکی خود، ابراز نگرانی شده است.

ب) مانع‌تراشی آژانس بین‌المللی انرژی اتمی

فضا‌سازی منفی رسانه‌ها و اتاق‌های فکر آمریکایی تا حدی بود که حساسیت آژانس بین‌المللی انرژی اتمی را هم برانگیخت. به‌طوری که این نهاد بین‌المللی با تمسک به موضوع چاشنی‌های انفجاری خواستار دسترسی بیشتر به سایت پارچین شد. مذاکرات نه‌چندان راضی‌کننده ایران با آژانس در این مورد، در توقف گفتگوهای وین بی‌تأثیر نبوده است. آژانس تظاهر می‌کند که از پاسخ‌های ایران درباره «ای بی‌دبلیو» موسوم به «چاشنی انفجاری» که هم کاربرد غیرنظامی دارد و هم استفاده نظامی و هسته‌ای، قانع نشده است. گفتنی است که ایران طبق توافق ۷ ماده‌ای ۲۰ بهمن‌ماه ۱۳۹۲ با

آژانس، تا روز پنجشنبه ۲۵ اردیبهشت‌ماه مهلت داشت تا به برخی از ابهامات آژانس درباره فعالیت‌های هسته‌ای گذشته‌اش پاسخ بدهد.

ج) تغییر رویکرد آمریکا از حذف تحریم‌ها به تعلیق آنها

گزارش‌های جدیدی که کارشناسان و اتاق‌های فکر آمریکایی ارائه می‌کنند حاکی از تمایل آمریکایی‌ها به تعلیق تحریم‌ها به‌جای حذف آنها می‌باشد. تحلیلگران و سناتورهای آمریکایی وانمود می‌کنند که از تخطی احتمالی ایران بیم دارند. این درحالی است که متن توافقنامه ژنو صراحتاً از حذف کامل تحریم‌ها پس از دستیابی به توافق جامع سخن گفته است. در همین چارچوب، کنت پولاک، کارشناس ارشد هسته‌ای با انتشار مطلبی در روزنامه نیویورک تایمز، برچیدن یکباره تحریم‌ها پس از انعقاد توافق جامع را اشتباه خواند و خواستار تعلیق مقطعی آنها شد. سایت المانیتور نیز در خبری از طرح سنای آمریکا برای تحریم غیرمستقیم کشورمان پرده برداشت. این طرح که تأمین مالی حزب‌الله لبنان را هدف قرار داده، توسط سناتور دمکرات ژان شاهین و سناتور جمهوریخواه مارکو روبیو ارائه شده است.

نتیجه‌گیری

هرچند که موضوع محوری مذاکرات ایران و گروه ۵+۱ به برنامه هسته‌ای و تولید مواد قابل استفاده در ساخت بمب هسته‌ای (اورانیم و پلوتونیم) مربوط می‌شود، رسانه‌های صهیونیستی همراه با برخی از مراکز پژوهشی و نهادهای حاکمیتی (کنگره) در تلاش هستند تا با افزودن بحث موشک‌های بالستیک کشورمان به مذاکرات هسته‌ای، زمینه‌های بن‌بست و نهایتاً شکست مذاکرات نهایی را فراهم سازند. با توجه به اهمیت راهبردی موشک‌های بالستیک در دکترین بازدارندگی دفاعی جمهوری اسلامی ایران، آشکار است که مقامات و تیم مذاکره‌کننده ایرانی مخالف هرگونه محدودیت‌زایی برای برنامه موشکی کشور هستند، اما آمریکایی‌ها معتقدند این مسئله باید در حد ضرورت و طبق ماده (۹) قطعنامه ۱۹۲۹ شورای امنیت در سال ۲۰۱۰ مورد بحث قرار گیرد. با توجه به حجم بالای اختلاف‌نظرها و تمایل نسبی دولت اوپاما جهت دستیابی به توافق جامع هسته‌ای از یکسو و مقاومت تیم مذاکره‌کننده ایرانی در برابر زیاده‌خواهی‌های طرفین غربی، ازسوی دیگر، به‌نظر می‌رسد که تیم آمریکایی در راستای پیشنهاد رابرت اینهورن، متخصص مسائل هسته‌ای و راهبردی این کشور، اصراری بر قرار گرفتن بحث موشکی در چارچوب توافق جامع نداشته باشد، اما پس از امضای آن با توسل به مباحث موشکی به مانع‌تراشی و اعمال فشار بیشتر بر کشورمان روی بیاورد. ازاین‌رو، تیم مذاکره‌کننده کشور باید هوشیار باشد که مباحث دفاعی و موشکی نه تنها در جریان مذاکرات بلکه حتی پس از امضای توافق جامع احتمالی، مورد تمسک آمریکایی‌ها قرار نگیرد.

